

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ & ΚΟΙΝ. ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ &
ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΑΣ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ**

ΑΝΑΡΤΗΤΕΟ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Αθήνα 27 /12 /2011
Αρ. Πρωτ. Υ1/Γ.Π. οικ.143451

Ταχ. Δ/νση Βερανζέρου 50
Ταχ. Κώδικας Αθήνα ΤΚ10438
Πληροφορίες Φ. Καλύβα
Τηλέφωνο (210) 5236948
Fax (210) 5233563

ΠΡΟΣ :

- 1. Όλες τις Υ.ΠΕ. της χώρας
Υπόψη κ.κ. Διοικητών**
(Με την υποχρέωση να ενημερωθούν όλες οι μονάδες υγείας αρμοδιότητάς σας)
- 2. Όλες τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις
Υπόψη κκ. Γεν. Γραμματέων**
- 3. Όλες τις Περιφέρειες της χώρας**
 - Α) Υπόψη κκ. Περιφερειάρχων (έδρες τους)**
 - Β) Γεν. Δ/νσεις Δημόσιας Υγείας & Κοινωνικής Μέριμνας (έδρες τους)**
(Με την παράκληση να ενημερωθούν όλες οι Διευθύνσεις Δημόσιας Υγείας & Πρόνοιας των Περιφερειακών Ενοτήτων της αρμοδιότητάς σας)
 - Γ) Γεν. Δ/νσεις Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής (έδρες τους)**
(Με την παράκληση να ενημερωθούν όλες οι Διευθύνσεις Αγροτικής Οικονομίας των Περιφερειακών Ενοτήτων της αρμοδιότητάς σας)
- 4. Υπουργείο Εσωτερικών
Γενική Διεύθυνση Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Δ/νση Οργάνωσης & Λειτουργίας ΟΤΑ**
(Με την παράκληση να σταλεί στους Δήμους προς ενημέρωση όλων των φορέων περίθαλψης αρμοδιότητάς τους)

ΘΕΜΑ: «Οδηγίες αξιολόγησης ύποπτων περιστατικών Λύσσας»

Η χώρα μας έχει χαρακτηριστεί από το 1987 ως ελεύθερη λύσσας (Rabies free country). Λόγω όμως γεινίασης με χώρες όπου η λύσσα υπάρχει με κύριους φορείς τα άγρια ζώα ή το σκύλο, επισημαίνεται ότι προσφάτως έχει διαπιστωθεί και επιβεβαιωθεί εργαστηριακά η παρουσία λύσσας σε αλεπούδες σε απόσταση 300 μέτρων από τη βόρεια συνοριακή μας γραμμή.

Ως εκ τούτου συνιστάται ο εμβολιασμός των σκύλων, με απόλυτη προτεραιότητα τον εμβολιασμό των ποιμενικών σκύλων, κατά μήκος

των συνόρων και σε βάθος 30 χιλιομέτρων με νεκρό εμβόλιο, προκειμένου να αποτραπεί η επανείσοδος του νοσήματος στη χώρα μας.

Η λύσσα μεταδίδεται με την είσοδο του ιού στον ανθρώπινο οργανισμό μέσω ανοιχτών τραυμάτων, πληγών ή μέσω επαφής με τους βλεννογόνους, προκαλώντας συνδυασμό νευρολογικών συμπτωμάτων.

Είναι κατανοητές οι δυσκολίες που κάποιες φορές θα κληθούν να αντιμετωπίσουν οι επαγγελματίες υγείας σε περιστατικά όπου μπορεί να υπάρχει, έστω και θεωρητικά, η πιθανότητα έκθεσης στον ιό της λύσσας. Για το λόγο αυτό, σας στέλνουμε, ως βοήθημα στο έργο σας, υπόδειγμα διαχείρισης περιστατικών με δυσκολίες αξιολόγησης.

Η επιλογή των κατάλληλων ενεργειών για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου κάθε φορά περιστατικού και με γνώμονα πάντοτε την προστασία της Δημόσιας Υγείας, βαρύνει τον θεράποντα ιατρό.

Στην επεξεργασία του συνημμένου αλγόριθμου και των σχετικών οδηγιών συμμετείχαν εκτός από το Μεσογειακό Κέντρο Ζωοανθρωπονόσων του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, το Τμήμα Ιολογίας του Ινστιτούτου Λοιμωδών και Παρασιτικών Νοσημάτων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, η Δ/νση Δημόσιας Υγιεινής του Υπουργείου μας και το Γραφείο Ζωονόσων του Τμήματος Επιδημιολογικής Επιτήρησης και Παρέμβασης του ΚΕ.ΕΛ.Π.ΝΟ .

Συνημμένα: σελίδες 3
ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ:

- **Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων**

Γρ. κ. Υπουργού
Γρ. κ.κ. Υφυπουργών
Γρ. κ.κ. Γενικών Γραμματέων

- **Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Αθηνών, Τμήμα Ιολογίας του Ινστιτούτου Λοιμωδών και Παρασιτικών Νοσημάτων**
(Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων)
Νεαπόλεως 25
Αγ. Παρασκευή 15310

- **Μεσογειακό Κέντρο Ζωοανθρωπονόσων του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας**
Νεαπόλεως 25
Αγ. Παρασκευή 15310

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

Α. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

- **Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων
Θεσ/νίκης, Τμήμα Ιολογίας**
26ης Οκτωβρίου 80
Θεσ/νίκη 54627

- **ΚΕΕΛΠΝΟ**
Αγράφων 3-5, 15121 Μαρούσι

- **Δ/νση Υγειονομικού ΓΕΕΘΑ**
Στρατόπεδο Παπάγου – Χολαργός
(με την παράκληση να ενημερωθούν
όλες οι Υγειονομικές Υπηρεσίες)

- **Πανελλήνιο Ιατρικό Σύλλογο**
Πλουτάρχου 3, 10675 - Αθήνα
(με την υποχρέωση να ενημερώσει όλα
τα μέλη του)

- **Πανελλήνιο Κτηνιατρικό Σύλλογο**
Χαλκοκονδύλη 15, 10432- Αθήνα
(με την υποχρέωση να ενημερώσει όλα
τα μέλη του)

- **Πανελλήνιο Φαρμακευτικό
Σύλλογο**
Πειραιώς 134, 118 54 - Αθήνα
(με την υποχρέωση να ενημερώσει όλα
τα μέλη του)

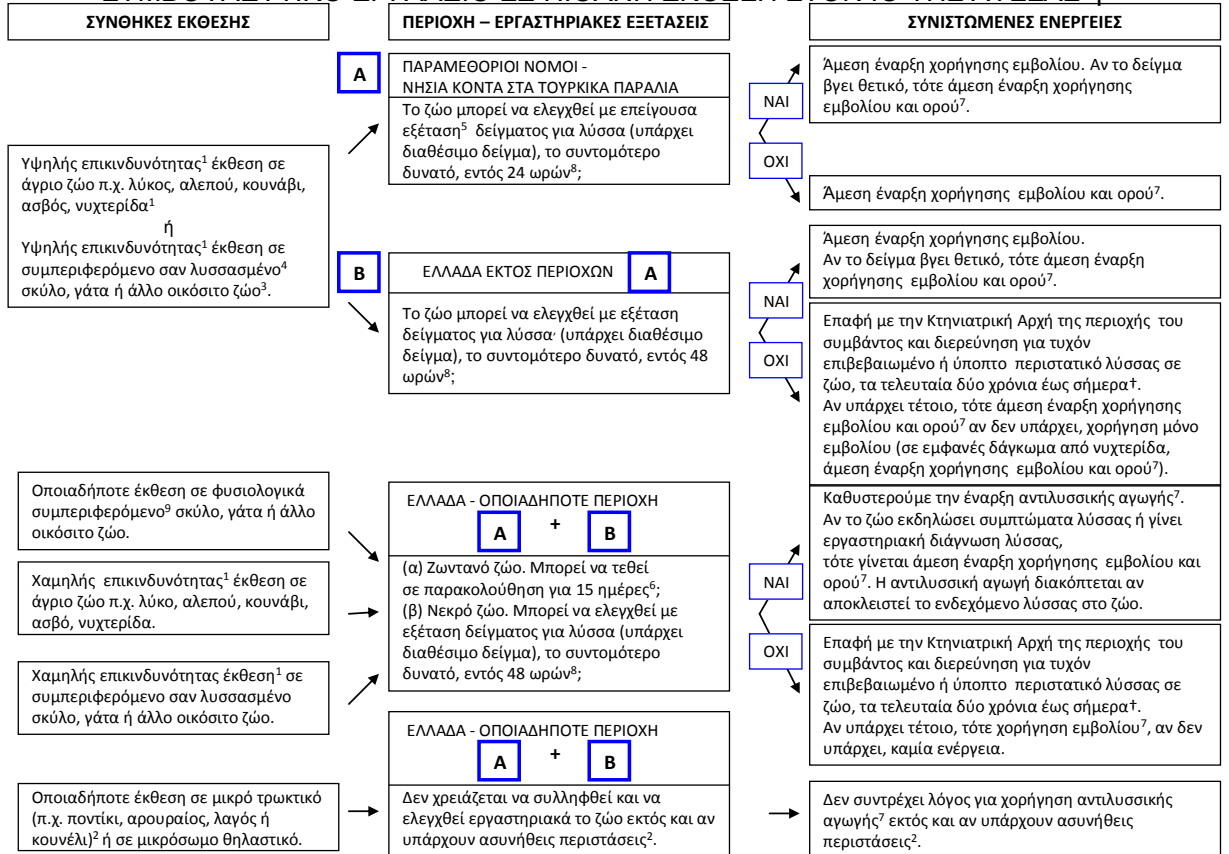
- **Ε.Ι. Παστέρ**
Βασ. Σοφίας 127 11521 Αθήνα

- **ΙΦΕΤ**
18 χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
153 51 Παλλήνη Αττική

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΝΟΜΗ:

1. Γραφείο κ. Υπουργού
2. Γραφεία κ.κ. Υφυπουργών
3. Γραφεία κ.κ. Γεν. Γραμματέων
4. Γραφεία κ.κ. Γενικών Δ/ντών
5. Δ/νση Δημόσιας Υγιεινής (3)

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΕ ΠΙΘΑΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΙΟ ΤΗΣ ΛΥΣΣΑΣ*†

*Το εργαλείο αυτό είναι ενδεικτικό. Οι τελικές αποφάσεις λαμβάνονται από τον επαγγελματία υγείας τον επιβλέποντα το περιστατικό.

† Πάντα θα πρέπει να υπάρχει άμεση επικοινωνία με την Κτηνιατρική Διεύθυνση της περιοχής του συμβάντος για ενημέρωση για τυχόν πρόσφατη (τα τελευταία 2 χρόνια) υποψία ή παρουσία λύσσας στον εμπλεκόμενο Νομό ή στους παρακείμενους και για εκτίμηση πιθανότητας παρουσίας λύσσας στο ζώο.

1. Ορισμός έκθεσης

Έκθεση. Η λύσσα μεταδίδεται με την είσοδο του ιού στον ανθρώπινο οργανισμό μέσω ανοιχτών τραυμάτων, πληγών ή μέσω επαφής με τους βλεννογόνους. Στο μολυσμένο ζώο, ο ιός (μπορεί να) βρίσκεται στο σάλιο ή στον νευρικό ιστό.

Υπάρχουν δύο κύριοι τύποι έκθεσης:

Υψηλής επικινδυνότητας έκθεση

- Δάγκωμα που διαπερνά το δέρμα – Κάθε τρώση του δέρματος με τα δόντια του ζώου με ταυτόχρονη εκροή αίματος. Δαγκώματα στο κεφάλι, στα χέρια και πολλαπλά δαγκώματα ενέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο.
- Έκθεση βλεννογόνου σε σάλιο ή νευρικό ιστό του ζώου.

Χαμηλής επικινδυνότητας έκθεση

- Δάγκωμα με επιφανειακή τρώση του δέρματος- Μικρές έντασης δαγκώματα, χωρίς εκροή αίματος.
- Εκδορές, αμυχές ή κακώσεις που προκαλούνται από ένα ζώο.

Μη έκθεση. Επαφή όπως χάιδεμα, κράτημα ενός ζώου ή επαφή ακέραιου δέρματος με σάλιο, αίμα, ούρα ή κόπρανα ενός ζώου δεν συνιστά έκθεση.

- Μικρά τρωκτικά (ποντίκια, αρουραίοι, guinea pigs, hamsters, σκίουροι, τυφλοπόντικες κλπ), λαγοί και κουνέλια είναι απίθανο να μεταδώσουν λύσσα. Δεν συστήνεται προφυλακτική αγωγή για τυχόν έκθεση εκτός και αν υπάρχουν ασυνήθιστες περιστάσεις (π.χ. εντελώς ασυνήθιστη συμπεριφορά – ενδείξεις τραύματος από μεγαλύτερο ζώο).
- Αγροτικά Οικόσιτα ζώα: άλογο, βοοειδές, αίγα, πρόβατο, χοίρος.
- Συμπεριφορά ύπτιπη για λύσσα: συνδυασμός από νευρολογικά συμπτώματα που καλύτερα ερμηνεύονται από κτηνίατρο που περιλαμβάνουν αλλαγή της συνθησιακής συμπεριφοράς, μη αναγνώριση οικείων προσώπων, υπερβολική επιθετικότητα, παράλυση, σπασμούς, υπερβολική σιελόρροια, δυσκολία κατάποσης- άρνηση φαγητού νερού ή αλλαγή φωνής, ασυνήθιστο γαϊγισμα-ναιούρισμα -οιμωγές.
- Η επίγεια εξέταση δείγματος για λύσσα απαιτεί συνεννόηση με τις Κτηνιατρικές υπηρεσίες, κατά τις εργάσιμες μέρες και ώρες: Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Αθηνών*, Ινστιτούτο Λοιμωδών & Παρασιτικών Νοσημάτων, Τμήμα Ιολογίας, Νεαπόλεως 25, Αγ. Παρασκευή, 15 310 Αθήνα (Τηλ. 210-60 11 499, FAX 210-60 11 499) και (210 6010903, εσωτ. 126), e-mail: viruslab.ath@gmail.com και Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Θεσσαλονίκης †, Τμήμα Ιολογίας, 26ης Οκτωβρίου 80, 546 27, Θεσ/νίκη. (Τηλ. 2310-566 061, FAX 2310-552 023). Θα πρέπει να γίνει συνεννόηση με το εργαστήριο για τον ελάχιστο χρόνο που θα χρειαστεί για να βγει το πρώτο αποτέλεσμα (IFA ** Άμεσος Ανοσοφθορισμός) και να γίνει η ολοκλήρωση των εξετάσεων. Αν υπάρχει η δυνατότητα για εργαστηριακή εξέταση, θα πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια να γίνει εντός 48 ωρών από την έκθεση, επειδή στην πλειοψηφία τους τα περισσότερα ζώα θα δώσουν αρνητικό εργαστηριακό αποτέλεσμα και δε θα υπάρχει ανάγκη για προφυλακτική αγωγή επειδή η χώρα μας είναι ελεύθερη λύσσας. Βεβαιωθείτε ότι το δείγμα προς αποστολή είναι πράγματι από το ζώο που προκάλεσε την πιθανή έκθεση στον άνθρωπο και ζητήστε οδηγίες από το εργαστήριο για την αποστολή του. Αν κατά την ημέρα παραλαβής το εργαστήριο είναι κλειστό, τότε το δείγμα να παραμείνει στο ψυγείο του αποστολέα.

* ΚΚΙΑ:Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Αθηνών

†ΚΚΙΟ: Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Θεσα/κης

**IFA: Immuno-Fluorescent Antibody test

- Συνίσταται το ζώο να είναι περιορισμένο και να παρατηρείται επί 15 μέρες για τυχόν συμπτώματα λύσσας. Όλες οι δυνατές προσπάθειες θα πρέπει να γίνουν για να τεθεί το ζώο υπό 15 ημέρη παρακολούθηση. Εάν δεν εκδηλωθεί στο διάστημα αυτό λύσσα, τότε δεν ήταν μεταδοτικό την στιγμή της έκθεσης (δεν υπήρχε ιός λύσσας στο σάλιο του) και δεν χρειάζεται να δοθεί προφυλακτική αγωγή. Πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν ακόμα και εμφανίσεις του έστω και μη αιμαλωτισμένου ζώου που μαρτυρούν ότι είναι καλά στην υγεία του, κατά την περίοδο των 15 ημερών παρατήρησης κλπ. Αν ένα ζώο πέθανε ή αρρώστησε στην διάρκεια των 15 ημερών παρατήρησης, καλέστε άμεσα την οικεία Κτηνιατρική Υπηρεσία ή έναν Κτηνίατρο για να αξιολογήσει το ζώο όσο αφορά την λύσσα.
- Αντιλυσσική αγωγή ή προφυλακτική αγωγή μετά την έκθεση (Post Exposure Prophylaxis, PEP).

Η όσο το δυνατόν ΓΡΗΓΟΡΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΕΠΑΡΚΕΣΤΗΡΗ ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΡΑΥΜΑΤΩΝ αποτελεί ουσιώδες μέτρο προφύλαξης (προηγείται της χορήγησης εμβολίου ή και ορού).

- Εντοπισμός όλων των τραυμάτων
- Άμεση και ενδεδειγμένη πλύση τους με νερό και σαπούνι (ή έστω μόνο με νερό)
- Εφαρμογή σε αυτά αιθανόλης 70% (οινόπνευμα), ιωδίου (βάμμα ή υδατικό διάλυμα) ή άλλων αντισηπτικών που μπορούν να αδρανολογήσουν τον ιό της λύσσας

Η αντιλυσσική αγωγή περιλαμβάνει μία δόση εμβολίου χορηγούμενο ενδομυϊκά στον δελτοειδή τις μέρες 0,3,7,14 και 28. Αν κρίνεται ότι είναι απαραίτητος και ο αντιλυσσικός ορός (Rabies Immune Globulin, RIG), τότε αυτός χορηγείται ταυτόχρονα με την πρώτη δόση του εμβολίου ή το αργότερο μέχρι 8 ημέρες μετά (πλήρης αντιλυσσική αγωγή). Για να αποφευχθεί αποτυχία της αγωγής, τουλάχιστον η μισή ποσότητα ορού θα πρέπει να διηθείται μέσα και γύρω από την πληγή ή το τραύμα. Αν δεν είναι δυνατόν λόγω της θέσης του τραύματος, έκθεσης βλεννογόνου ή αγνώστου σημείου έκθεσης, σε περιπτώσεις εύλογης πιθανότητας έκθεσης σε νυχτερίδα, η χορήγηση του ορού (ή του υπόλοιπου ορού) γίνεται ενδομυϊκά σε σημείο απομακρυσμένο από το σημείο εμβολιασμού π.χ. ο γλουτός ή ο δελτοειδής της αντίθετης πλευράς από αυτή που έγινε το εμβόλιο. Αυτοί που έχουν ανοσοποιηθεί πρόσφατα στο παρελθόν για λύσσα θα πρέπει να λάβουν μόνο το εμβόλιο τις μέρες 0 και 3 και 7 (χωρίς ορό). Θα πρέπει να ακολουθούνται οι οδηγίες του κατασκευαστή του ορού.

Ενδεικτικά, λεπτομέρειες για τα θεραπευτικά σχήματα περιλαμβάνονται στο «Human Rabies Prevention-United States, 1999: συστάσεις της Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP), διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: <http://www.nyc.gov/html/doh/downloads/pdf/cd/cd-rab-mmw-1999.pdf> ή στο *WHO expert consultation on rabies. First report. Geneva, World Health Organization, 2005, διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: http://www.who.int/rabies/trs931_%2006_05.pdf* Ο χρόνος έναρξης της προφυλακτικής αγωγής είναι καθοριστικός για την αποτελεσματικότητά της. Όταν κρίνεται απαραίτητη η μκτική χορήγηση ορού και εμβολίου, σε περίπτωση που δεν είναι διαθέσιμος άμεσα ο ορός, η αγωγή θα πρέπει να ξεκινήσει αμέσως έστω και με χορήγηση μόνο του εμβολίου και κατόπιν του ορού, το συντομότερο δυνατόν.

- Αν ένα ζώο στο οποίο υπήρξε έκθεση, παρακολούθηθηκε για 15 ημέρες από την στιγμή της έκθεσης και δεν εμφάνισε συμπτώματα λύσσας, διακόπτεται η αντιλυσσική αγωγή που τυχόν ήδη χορηγείται.
- Αν η εργαστηριακή εξέταση δείγματος του ζώου δώσει αξιόπιστο αρνητικό αποτέλεσμα, διακόπτεται η αντιλυσσική αγωγή που τυχόν ήδη χορηγείται.

Ο αντιλυσσικός ορός διατίθεται από το Ι.Φ.Ε.Τ. τηλ: 2132002500 (www.ifet.gr)

- Εάν πρόκειται για υψηλής επικινδυνότητας έκθεση ο συνολικός χρόνος από την έκθεση μέχρι το πρώτο σχετικά αξιόπιστο εργαστηριακό αποτέλεσμα δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 24 ώρες – 48 ώρες (ανάλογα την γεωγραφική περιοχή). Εάν πρόκειται για χαμηλής επικινδυνότητας έκθεση ο χρόνος μπορεί να φτάσει τις 48 ώρες.
- Ένα φυσιολογικά συμπεριφερόμενο ζώο μπορεί να επιτίθεται (π.χ. δαγκώνει) σαν μέρος της φυσιολογικής συμπεριφοράς του. Π.χ. Ένα ζώο μπορεί να δαγκώσει όταν ενοχληθεί, αντανάκαστικά όταν αιμουνται ή όταν προστατεύει την περιοχή του (προκλητό δάγκωμα). Ορισμένα ακυλιά μπορεί να επιδεικνύουν αυξημένη επιθετικότητα στα πλαίσια της φυσιολογικής συμπεριφοράς τους π.χ. αδέσποτα ακυλιά σε αγέλες μερικές φορές εμφανίζονται (φυσιολογικά) επιθετικά.

Πηγές:

- Current Who Guide, Rabies Pre and Post-exposure Prophylaxis in Humans, Revised 30 June 2009
- NEW YORK CITY DEPARTMENT OF HEALTH and MENTAL HYGIENE
- HUMAN RABIES POST-EXPOSURE PROPHYLAXIS (PEP) PROTOCOL, Michigan Department of Community Health Zoonotic and Special Projects Section, August 2009
- Centre for Infections CLINICAL RABIES SERVICE, April 2010, Health Protection Agency, U.K.
- Excerpt from "WHO recommended standards and strategies for surveillance, prevention and control of communicable diseases"